

լինին առողջակազմ և ունենան իրենց հետ վարչութեան ներկայացնելու համար ծննդական, բժշկի և իրենց հայրերի կոչմանը (званія) վկայականը և 150 ռուբլի պատւարաստի փող:

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն

ԱՏՈՄԵԱՆՔ

Ատոմեանց մասին մեր ունեցած տեղեկութիւնները Յայսմաւուրքիցն են (օգոստ. 19) և Ճառընտիրներից: Վերջիններիս մէջ պահուած է Ատոմեանց ընդարձակ վկայարանութիւնը, հրատարակուած Սոփերք, ԺԹ, 69—82: Այս աղբիւրներիցն է առնուած ներքեւում լոյս տեսնող քերթուածի նիւթը: Ատոմեանց վկայարանութեան հեղինակն է Վարագի վանահայր Հայր Տաճատը, որի ժամանակը՝ ըստ մեր հետազոտութեան՝ չէ ուշ 10-դ դարից, բայց և ոչ կանուխ 7-դ դարի առաջին կիսից: Ուրիշ անգամ յոյս ունենալով վերագառնալ Տաճատ Վարագեցուն, այստեղ առ այժմ մի երկու տողով աւելորդ չենք համարում յիշեցնել ընթերցողներին Ատոմեանց պատմութեան համառոտութիւնը, ինչպէս որ հին աւանդութիւնից առած այդ գրի է առել Տաճատ Վարագեցին: Պարսից Յազկերտ թագաւորի ժամանակ արքունի Դուռն է կոչուում հրովարտակով հայ աղատագունդը: Երկու մեծ նախարար՝ Ատոմ Գնուռնին և Մանաճիհր Ռշտունին՝ իրենց մարդկանցով գտնուում էին հեռաւոր «մարզում», այսինքն սահմանադիւսում, երեւի այժմեան Անդրկասպեան երկրի հարաւում: Ստանալով արքունի հրամանը և լաւ գիտեալով որ կանչուում են Դուռը քրիստոնէութիւնն ուրանալու՝ մեծ արտմութեամբ ճանապարհ են ընկնում, երեւի դէպի արեւմուտք: «Եւ հասեալ ի կիցս ճանապարհին, որ զատանէր յաշխարհն Հայոց», այսինքն հասնում են ճանապարհի այն կէտը, որտեղ բաժանուում էր ուղին: Մի ճանապարհը տանում էր դէպի հարաւ—արքունի Դուռը, միւսը՝ դէպի արեւելք—Հայաստան, Խոր-

հուրդ են անում և լաւագոյն համարում չգնալ արքունի կոչին, այլ վերադառնալ հայրենիք, բայց և իրրե հաւատարիմ հպատակներ զէնքով չդիմադրել, Թագաւորը լսում է և բարկացած՝ պարսիկ զօրք է ուղարկում Ատոմեաններին պատժելու համար: Անձեացեաց նահանգում առանձնանալով Ատոմեանները պատրաստւում են՝ Ճգնաւորի խորհրդով, տեսիլներով՝ նահատակուիլ քրիստոնէութեան համար: Բայց երբ երես առ երես հանդիպում են իրենց հալածող պարսիկ զօրքին, մի առ րոպէ մոռանում են իրենց որոշումը — իրրե քրիստոնեաներ չդիմադրել չարին — և հնչում է ռազմական խորխա հրամանը՝ ձի կալէք, այսինքն՝ ձի հեծէք: — «Իսկ քաջ նահատակացն տեսեալ զյարձակումն անօրինացն՝ ըստ սովորական իւրեանց արիութեանն՝ միմեանց ձայն տուեալ ասելով՝ Զի կալէք, վասն որոյ և անուն տեղւոյն Զիակալի վանք կոչեցեալ մինչև ցայսօր ժամանակի: Իսկ արանցն քրիստոսասիրաց հեծեալք յիւրաքանչիւր երիվարս, ժողովեալք ի ըլուրն՝ կարգեցին ռազմն»: Բայց իսկոյն սթափւում են և առանց դիմադրութեան անձնատուր են լինում և նահատակւում: Ատոմի հետն էր և իւր անչափահաս որդին, որին նորագոյն ճառքնտիրները և Յայսմաւուրքը տալիս են Վարոս անունը, որն և ամենից առաջ նահատակուեց: — «Իսկ սուրբն Ատոմ զսքանչելաթեսիլ զորդեակն իւր առաջի արարեալ ի ժամ կատարման՝ զանգիտեալ ի մանկական տիոցն, իսկ նորա յօժարութեամբ յառաջեալ քան զամենեսեան՝ բարի խոստովանութեամբ ի Գրիստոս կատարէր և պսակէր»: Մի պարսիկ անցնում է Հայոց կողմը և հայերի հետ միասին նահատակւում, իսկ մի հայ փախչում է և հովուի հետ շորերը փոխելով աղաւաւում: — «Մի ոմն թշուառացեալ ի գնդէն Հայոց՝ փախստեայ անկանի առ հովիւ մի, և առեալ զհովուական մախաշն, կերպարանեալ զինքն ձեով հովուին, փոխանակեալ զլուսեղէն պատմութեանն և զմշտնջենաւոր կեանսն ընդ զաղրատեսիլ զգեստուն և ընդ առօրեայ կենացս»: Նահատակւում են Ատոմը և իւր որդին (Վարոսը) Գնունեաց ազգից, Վարսը՝ կամ ուրիշ 2-րի համեմատ՝ Վարդանը Ոստան տանից, Ներսէսը Արուանդունի տանից, Վարձաւորը և ուրիշներ:

«Ոչխարաց» գիւղի Ոչխարանից կամ Ոչխարաց վանքի մօտ նահատակւում է Մանածիհր Ռշտունին իւր մարդկանցով: Ահա այս է Տաճատ Վարազեցու գրութեան համառօտութիւնը, որն և ծառայել է իրրե նիւթ Հայրիկի քերթուածին: Ուսուցչապետ Մառը մի քանի ուրիշ հայ վկայարանութեանց հետ գտաւ և Ատոմեանց վկայարանութիւնը վրաց 10-դ դարի մի ձեռագրում: Բայց այս բոլորին, ինչպէս խոստացանք, կվերադառնանք մենք քննադատօրէն մի ուրիշ անգամ: Հայրիկի բազմամիւլ չափաւոր գրուածք-

ներից ամենից աւելի յաջողուածն է թուում ինձ այս քերթուածը,
մանաւանդ այս քերթուածի վերջին տները՝ «Մնասցիք բարեաւ Հայ-
րենիք և լերինք Անձեացեաց . . . » իւր շարունակութեամբը:

Գ. Տ. Մ.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱՆՉՆԱՏՈՒՐ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԱՏՈՍԵԱՆՑ ԶՕՐԱՎԱՐԱՅ

ՁԻ ԿԱԼԷՔ

Ձի կալէք, ձի կալէք, ձայն տայ ձեզ դուէ
Զօրավար գնդին Գնունին Ատում.
Ահա եկին հասին ի վերայ մեր
Մոլեկրօն պարսկական ջոլիւր սեւագունդ:
Ձինչ կամիք և զինչ ընտրէք, իշխան Բոքշտունի
Եւ զինակիցք իմ քաջակորով՝
Զմահ մարտիրոսական, երկնային ազատութիւն,
Թէ զլեւնս աշխարհի, հալածանք և ստրկութիւն.
Ամբարշտին լուծ
Կրել չարաչար:

Թէ ասէք բանալ խաչին դրօշ
Արիապէս մարտնչիլ ընդ խաչի թշնամոյն,
Որպէս քաջամարտիկ անձնուէր զինուոր,
Վասն Քրիստոսի հաւատոյն և մեր Հայրենեաց սիրոյն,
Թէ ի բաց եղեալ սուր կամովին կալ անմուռնչ,
Որպէս զոչխար ի զենումն:

Խնդացէք, երանի է մեզ,

Թէ հետեւելով հետոյ Խաչելոյն,